

Türkiye Solu'nda Gezi Olayı Tartışmaları: Tezler, Karşı Tezler ve Sınırlar

Armağan Öztürk¹

Özet: Makalede Gezi'nin Türkiye Solu'nda nasıl söylemleştirildiği meselesi tartışmaya açılmıştır. Bu bağlamda Gezi eyleminin politik niteliği, bu olay ile diğer muhalif hareketler arasındaki ilişki ve son olarak Gezi'nin arkasındaki özne gibi hususlara yönelik bir dizi tez ileri sürülmüştür. Gezi olayına yönelik siyasal-sosyolojik bilanço çıkarmayı amaçlayan bu makale iddialarını özellikle iki noktada yoğunlaştırır: Gezi'nin bir orta sınıf hareketi olup olmadığı ile Gezi'den antikapitalist bir mesajın çıkıp çıkmadığı soruları tartışmanın ağırlıklı kısmını oluşturur.

Anahtar Kelimeler: Gezi, Orta Sınıf, Toplumsal Muhalefet, AKP, Otoriter Siyaset

Giriş

Gezi eylemi Türkiye yakın tarihinin en büyük toplumsal hareketiydi. Solun çeşitli unsurları aralarındaki sayısız farklılığa rağmen Gezi'ye katılma ve (veya) Gezi'yi destekleme noktalarında görüş birliği içerisinde oldular. Gezi Türkiye'nin *Paris Komünü* gibi sonuç doğurdu. Liberal solundan sosyal demokratına, komünistinden Kürt solcusuna kadar pek çok akım aynı bari-katın ardında ortak düşmana karşı direndi. Ayrıca bu olay AKP için zor zamanların başladığının işaretiydi (Laçiner, 2013: 8). Gezi'yi takip eden sü-

---

1. Yrd. Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.

reçte rejimdeki itibar kaybı giderek arttı. Ancak Gezi'den siyasi bir alternatif çıkmadı. Dahası bu olay ve Haziran 2013'den beri yaşadığımız diğer gelişmelere rağmen ülke reel politikasında AKP hegemonyası devam etti.

Tam bu noktada Gezi'nin Türkiye Solu'nda nasıl söylemleştirildiği meselesi tartışmaya açılmalıdır. Sol içerisinde Gezi olayı olumlanmış ve sahiplenmiştir. Ancak bu genel tespitin ayrıntısı bir dizi ilginç unsur içerisindedir. Makalenin sorunsallaştırdığı üzere Gezi eyleminin niteliği, Gezi'nin ulusal ve uluslararası düzeyde diğer toplumsal muhalefet tarzlarıyla olan ilişkisi ve Gezi'yi mümkün kılan özne hususlarda *sol* içerisinde bereketli bir tartışma yaşanmış, bir dizi argüman karşı karşıya gelmiştir. Oluşan devasa Gezi literatürü karşısında en azından Gezi'yi destekleyen kesim ve kişilerin durumları bakımından bir ara değerlendirme yapılmalı, Gezi üzerine söylem belli başlıklar aracılığıyla analiz edilmelidir. Acaba Gezi orta sınıfın ürünü müdür, Gezi'ye devrimci bir eylem gözüyle bakılabilir mi, Kürtlerin mesafeli tutumu hakkında ne söylemek gerekir, Gezi'nin neo-liberalizme karşı çıktığı ve antikapitalist bir niteliğe sahip olduğu yargılarına gerçekten de güvenebilir miyiz?

Okuyucuyu Gezi'yle ilgili farklı yorumları karşılaştırmalı bir şekilde ele almaya davet eden, bir anlamda Gezi olayı temelinde siyasi bir bilanço çıkarmayı amaçlayan bu metnin sonuç kısmına kadar ki çeşitli kertelerde kendini açan temel tezi ise katmanlı bir Gezi analizinin makul ifade etme noktasındaki üstünlüğüdür.

İsyanın Niteliği: AKP Türkiyesi'ne Karşı

Bu bölümde yürütülecek tartışmalar iki önemli amaç etrafında kristalize olmakta: Öncelikle Gezi'ye destek veren *sol* unsurların AKP rejimine yönelttikleri eleştirilere göz atacağız. Bahsi geçen eleştiri ve değerlendirmeler hem *sol* kamuoyundaki olumsuz AKP imgesini hem de Gezi'yi mevcut rejim karşısında alternatif hale getiren dinamikleri açık bir şekilde ortaya koyacak. Bir diğer mesele iktidarın organik aydınları tarafından şekillendirilen olumsuz Gezi isyanı betimlemesinin ideolojik arka planıdır. İktidara yakın kişi ve kitlelerin hararetle benimsediği şeytani Gezi algısı isyanın halkın bir kısmında yarattığı tepkileri de bir ölçüde kavranabilir hale getirecektir.

Şüphesiz ki Gezi olayını sadece AKP karşıtı, hatta Tayyip Erdoğan kar-

şıtı bir hareket olarak okumak son derece yanıltıcı sonuçlar doğuracaktır. Bu bağlamda Gezi, Cumhuriyet Mitingleri mantığına indirgenemeyecek niteliğiyle sosyolojik ve ideolojik bir çeşitliğe sahiptir. Ancak isyanın dayanak noktasının AKP rejiminden duyulan hoşnutsuzluk olduğu açıktır. Eylemin Taksim merkezinden tüm ülkeye yayılması süreci önemli ölçüde hükümet karşıtı hissiyatın katalizör etkisi sayesinde mümkün olmuştur. Bu bağlamda rahatlıkla denilebilir ki Gezi, AKP'nin Yeni Türkiye önerisinin geniş toplumsal kesimler tarafından eylemli bir şekilde reddedilmesinde kendi özgün içeriğine kavuşur (Doğan, 2013: 101). Yeni Türkiye idealinin solda yarattığı olumsuz algı daha ayrıntılı bir düzeyde ele alındığında ise karşımıza bir dizi unsur çıkar.

Mevcut iktidar bloğunun Kemalist vesayet rejimiyle çarpışırken kullandığı liberal-özgürlükçü dil 2010 sonrası konjonktürde kademeli bir şekilde ortadan kalkmıştır. Ülkeyi Gezi kalkışmasına götüren süreçte dışlayıcı bir millet ve milli irade olgusunun baskın hale geldiği söylenebilir. İronik bir şekilde Kemalizm'i de çağrıştıran Erdoğan'ın milli irade siyasetinde iktidar partisine oy verenler egemenliğin yegâne meşru temsilcisi olurken, muhalefet yok olmaya mahkûm ve kriminal yanı ağır basan bir ikinci sınıf yurttaşlar kitlesine dönüşmüştür (Çobanoğlu, 2014: 302; Saraçoğlu, 2013: 74, 77). AKP rejiminin temel dayanağı olan bu milli iradeci bakış, hem çoğulculuğu her geçen gün biraz daha yok eden otoriter bir çoğunlukçu anlayışa hem de Sünni İslam Türklüğünü ön plana çıkararak yeni bir milliyetçilik ideolojisine yol açmıştır. Ayrıca Yeni Türkiye inşasına paralel bir şekilde muhafazakâr ahlak normlarının müdahaleci bir şekilde topluma dayatıldığı da söylenebilir. Özellikle bu son hatırlatma Gezi'yi mümkün kılan zeminin içeriği bakımından aydınlatıcıdır. Çünkü Haziran'da karşımıza çıkan dip dalga muhafazakâr biyopolitikaya halkın bir kısmının verdiği tepki olarak da okunabilir. Yine bu bağlamda rahatlıkla iddia edilebilir ki AKP muhafazakârlığının dışında kalmak ve (veya) böylesi bir dönüşüme karşı çıkmak Gezi'nin sosyolojik anlamda tek ortak noktası niteliğindedir (Saraçoğlu, 2013: 73; Doğan, 2013: 96; İnsel, 2013: 14; Arslanalp, 2014: 48).

AKP'nin iktidar aygıtı polis gücüyle tahkim edilmiş durumdadır. Toplumsal muhalefetin torba davalar ve intikamcı bir ceza hukukuyla edilgenleştirilmesi bahsi geçen anlayışın paralelinde gelişen olgulara karşılık gelir.

Hatta 17-25 Aralık soruşturmaları sürecinde yaşanan gelişmeler bakımından burjuva hukukuna biçimsel anlamda dahi uyulmadığı izlenimi güçlenmiş ve yaşanan şeyin bir olağanüstü hal rejimi olduğuna yönelik algı yerleşmiştir (Dölek, 2013: 54, 58; İnsel, 2013: 16). Adı konulmamış olağanüstü hal karşısında bireysel ve toplumsal özerkliklerini yitiren yurttaşlar gündelik hayat deneyimleri bakımından mevcut iktidarın nesnelere dönüşmüşlerdir. Bu noktada neo-liberal dünya görüşüne değinilebilir. Çünkü sol literatür içerisinde genel kanı AKP'nin otoriter niteliğinin belli bir ekonomi politik doğrultu içerisinde sonuç doğurduğu yönündedir. Neo-liberal iktisadi düzenin koşulladığı sürekli kriz ortamı hızlı karar alma ihtiyacına, ilgili ihtiyaç ise tüm yetkinin tek bir kişide toplanması pratiğine yol açmaktadır (Arslanalp, 2014: 53-4; Bayırbağ, 2013: 15). Tayyip Erdoğan'ı sistem içerisinde mümkün ve makul hale getiren maddi zemin önemli ölçüde tek adamcılığı teşvik eden bu neo-liberal akıl tarafından koşullanmaktadır. Bu bağlamda AKP'nin anti-demokratik muhafazakârlığıyla Türkiye kapitalizminin sermaye dinamikleri arasında bir devamlılık olduğu söylenebilir.

Gezi olayı parantezinde AKP otoriterizmiyle neo-liberalizm arasındaki bir diğer ortak nokta özelleştirme uygulamalarıdır. Bilindiği üzere kamusal varlıkların ve yaşam alanlarının sermayeye aktarımı neo-liberal ekonomi politığın başlıca enstrümanlarından biridir. Bir parkın AVM'ye dönüştürülme girişimi olarak Gezi'nin arka planında da bahsi geçen mantık ön plandadır. Gezi parkında yapılmak istenen şey özelleştirme değildir. Gezi bileşenleri, ortak alanları ve ortak malları özel ellere devreden mülksüzleştirici iktidara karşı bir eylemlilik içerisinde olmuştur. Bu nedenle Gezi isyanında özelleştirmeye direnen bir dilin en baştan beri var olduğunu söylemek hiç de yanlış olmaz (Tonak, 2013: 3; Doğan, 2013: 98; Alpman, 2013: 196).

Tüm bu değerlendirmeleri bir ara yargıya bağladığımızda en azından Türkiye Solu için AKP rejimiyle Gezi olayı arasında bir illiyet bağı olduğu sonucu ön plana çıkmaktadır. Tayyip Erdoğan'ın tek adamlığı, otoriter ve müdahaleci muhafazakârlık ile neo-liberal siyasal ajanda Gezi'de somut bir içeriğe bürünmüş olan protesto hareketlerini tetiklemiştir. Ancak tam bu aşamada AKP analizlerindeki iki zayıf noktaya ayrıca değinilebilir: Öncelikle AKP rejimini tanımlama noktasında bir savruluk olduğu açıktır. Solun tüm unsurları AKP'yi olumsuzlamaktadır. Ancak bahsi geçen olumsuz-

lamanın içeriği hakkında bileşenler arasında bir görüş birliği yoktur. Rejimi değerlendirirken aynı anda “faşizm”, “diktatörlük”, “tiranlık”, “otoriterlik” ve “totaliterlik” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Oysa bir rejime faşist demekle otoriter demek arasında ciddi bir fark vardır

Bir diğer bahse değer husus AKP-neo-liberalizm-otoriterlik özdeşliğindeki fazlasıyla kolaycı açıklama tarzıyla ilgilidir. AKP iktidarının neo-liberal iktisat politikalarını benimseyerek hayata geçirdiği noktada bir görüş birliği vardır. Ancak neo-liberalizmin kendiliğinden bir şekilde otoriterizme yol açacağı düşüncesi olgusal düzeyde kanıtlanmaya muhtaç bir teze karşılık gelir. Dahası AKP ekonomi politiği sadece neo-liberalizmden ibaret değildir. Mevcut iktidarın İslami popülist bir motivasyonla geniş yoksul kitlelere kaynak aktardığı ve bu kesimlerin sınıfsal konumlarında iyileşme yarattığı söylenebilir. Demek ki AKP'nin neo-liberal bir çizgide siyaset üretiyor olması gerçeği, belli kesimleri zengin eden uygulamaların sadece devletin zor gücüne dayanarak hayata geçirildiğini kanıtlama noktasında yetersiz kalır. İkna unsuruna ve popülizme de ayrıca değinmek gerekir.

Muhafazakâr-İslami kesimin AKP'ye ve Gezi'ye yönelik bakışı *sol* algıyla neredeyse taban tabana zıt bir içeriğe sahiptir. İktidarın otoriterizmi ile Gezi isyanı arasında illiyet bağı kurulmaması bu bahsi geçen içeriğin nirengi noktasını oluşturur. Hükümetin yanında koşulsuzca yer alan büyük çoğunluk karşısında sadece birkaç liberal, iktidarı ve Gezi eylemcilerini birlikte eleştiren bir dili benimsemiştir. En azından liberallerin bir kısmına göre 2010 sonrası itibariyle hükümet devletçi, milliyetçi ve statükocu bir söyleme doğru sürüklenmiş durumdadır. Yaşam tarzlarına açıkça müdahale eden bu tavır Gezi eyleminin arkasındaki ana katalizör güçtür. Dışlayıcı, aşağılayıcı ve hoşgörüden uzak dil sadece eylemler öncesinde değil, isyan sürecinde de etkisini göstermiştir. Bu bağlamda tüm meseleyi komplo ve dış güçlerle açıklayan bakış açısı son derece talihsizdir. Ancak tabii hükümetin yanlış politikalar uyguluyor olması onun demokrasi dışı yollarla devrilmesini makul ve meşru hale getirmez (Şahin, 2013: 166-8).

Şahin'e göre çok daha belirgin bir şekilde hükümet yanlısı bir pozisyonda ısrar eden Atilla Yayla için de muhafazakâr i Gezi analizindeki en zayıf nokta komplo suçlamasıdır. Bu denli kitlesel bir hareketi büyük bir komplonun

parçası olarak itham eden mantık hayal gücünün ötesinde kanıtlara başvurmalıdır. Kaldı ki somut kanıt olsa dahi, bu durumdan herkesin komplonun parçası olma bilinci ve niyetiyle hareket ettiği sonucunu çıkarmak olanaklı değildir (Yayla, 2013: 172). Ancak tabii ki Yayla örneğinde kristalize olduğu üzere liberal-muhafazakâr kesimin gözünde Gezi olayı son derece olumsuz bir içeriğe sahiptir. Gezi'den bir özgürlük teorisi çıkmayacağı, çünkü bileşenlerin ve taleplerin özgürlükçü olmadığı gerçeğinin altı özenle çizilir (Yayla, 2013: 176-7). Gerçekleşmiş olan şey bir anomî, öfke patlaması veya duygusal boşalmadan öte bir anlama gelmemektedir. Gezi'yi yaratan asıl dinamik halkına yabancılaşmış, ergen ve sorumsuz bir akıldır (Sarıbay, 2013; Öğün, 2013a). Gösterilerin barışçıl niteliği de, polis şiddetine karşı geliştirilen ve içerisinde şiddet kullanımını barındıran direniş de ayrı ayrı eleştirilir. Öğün gibi yazarlara göre barışçıl gösteri biçimi steril yalnızlığın ve bireyci show kültürünün ifadesinden öte bir anlam taşımaz. Gezi'de bir çokluk varsa bile çoğulculuk yoktur. Kendi değerleri konusunda fazlasıyla hassas bireyci tavır totalitarizmin kıyısında bir politik tutumu beraberinde getirmiştir (Öğün, 2013b, Öğün, 2013c). Şüphesiz ki Gezi'de haksız ve orantısız bir polis şiddeti vardır. Ama eylemcilerin ortaya koyduğu şiddet de en az polis şiddeti kadar tehlikelidir. Hatta ilk birkaç günlük barışçıl ortamı bir kenara bırakırsak Gezi'de ön plana çıkan şey sokak şiddeti ve darbe teşebbüsünden öte bir anlam taşımaz (Yayla, 2013: 174-5).

Tüm bu yorumları desteklercesine Taksim için de ayrıca bir başlık açılabilir. Gezi olayı Taksim'den ibaret olmasa da eylemliliğin odağındaki mekân şüphesiz ki Taksim'dir. Gezi eleştirisi yapan kesimlere göre Türkiye Solu ve Kemalist kitle ayrı ayrı nedenlerle Taksim'i kendi siyasal-kültürel hafızalarında kutsallaştırmıştır. Sosyalistler için Taksim 1 Mayıs 1977'in gerçekleştiği bir mekândır. Laikler ise Taksim anıtı ve çevresindeki mekânı cumhuriyetin kurucu aklının bir ürünü sayıp, bu nedenle değerli görürler. Gezi'de bir araya gelen bu iki kitle Taksim'e dokunulmasını istememektedir (Güngörmez, 2013a; Güngörmez, 2013b). Bu bakış açısına göre Gezi'yi destekleyen söylemde büyük bir ağırlığı olan bazı kavramlaştırma biçimleri, örneğin rejimin otoriterliğine yönelik eleştiri ve çevrecilik aslında kutsal mekânı koruyan aklın asıl nedeni örtmekte kullandığı ideolojik meşrulaştırıcılarıdır.

AKP'yi eleştirmekten kaçınan ve çeşitli gerekçelerle Gezi eylemliliğini

mahkûm eden iktidar yanlısı literatürün bir dizi sorunu içerisinde barındırdığı açıktır. Öncelikle faiz lobisi, çapulculuk ve dış basın desteği gibi tezlerle eylemi yüzeysel bir içerikle ele alma kolaycılığının Gezi'nin sistem karşıtı yönünü ve bu yöne içkin radikalizmini önemsizleştirdiği söylenebilir (Demirer, 2013: 153; Güngen, 2013: 111). Ayrıca böylesi bir değerlendirme tarzının iktidar yanlısı söylemin entelektüel kapasitesindeki gerilemeye işaret ettiği de vurgulanmalıdır. Bu bağlamda Türkiye'deki ana İslamcı jargonun komplocu sağcı aşırılık ve muhafazakâr pragmatizm gibi iki akıma doğru daraldığı söylenebilir. Yeni Şafak gibi gazeteler Zaman çizgisinden Akit tipi bir anlamlandırma tarzına yönelmekte, iktidar çevresindeki ideolojik örüntü sivil hak arayışlarını itibarsızlaştıran bir dili içselleştirmektedir (Tuğal, 2013: 69-72; Laçiner, 2014: 4-5).

Bir diğer dikkat çekici husus kendisini liberal, muhafazakâr ve İslamcı olarak tanımlayan ve yakın zamana kadar Kemalist rejime karşı güçlü bir tonda liberal hak savunusu yapan kesimlerin AKP'nin otoriterliği, dışlayıcılığı ve devlet eliyle toplumu dönüştürme çabasını görmezden gelmesindeki ısrarda somut bir içeriğe kavuşur. Kamusal alanın İslamleşmesini rejimin etik politik dayanağı haline getiren ve kürtajdan içkiye kadar hemen her meseleyi bu büyük amaç doğrultusunda siyaset yoluyla düzenleyen mevcut iktidara karşı Kemalist dönemle sıklıkla karşıımıza çıktığı üzere bir toplum mühendisliği suçlamasının yapılmaması oldukça düşündürücüdür. Bu bağlamda Ögün, Sarıbay ve Yayla gibi sağ liberal-muhafazakâr yazarların Gezi'yi özgürlükçü bir toplumsal hareket olarak değerlendirmemesi hem Kemalist dönemde devlete karşı yöneltilen eleştirilerin ne kadar da araçsal bir içeriğe sahip olduğunu hem de Türkiye'deki muhafazakâr-İslami kesimlerin ötekinin özgürlüğe saygı meselesi bakımından en az Kemalistler kadar dışlayıcı olabileceğini gösterir.²

Özne Sorunu

Gezi'ye yönelik *sol* içi tartışmaların ana hatlarından biri özne meselesidir. Gezi'ye katılan kişilerin toplumun hangi kesimlerine karşılık geldiği sorusu en baştan itibaren sıklıkla soruldu. Gezi kitlesi sınıfsal açıdan nasıl tanım-

2. Gezi olayları karşısında Yayla liberalizminin bir eleştirisi için bkz. Öztürk, 2013b.

lanabilirdi? Pek çok yorumcunun dile getirdiği gibi ortada bir hayli heterojen bir topluluk mu vardı? Gezi bir *queer* veya *bir çokluk* hareketi miydi? Yoksa belli bir sınıfsal kimliğin, mesela orta sınıfın ön plana çıktığı gerçeğini kabul etmek seçilecek yorumların en makulüne mi karşılık geliyordu?

Gezi eylemcilerini çoğulcu yanı ağır basan bir kitle olarak tanımlamada haklılık payı olduğunu kabul etmek gerekir (Demirer, 2013: 161; Şen, 2014: 225; Altınay, 2013: 306). Çünkü sivil toplum örgütleri, marjinaliteye eleştirisine muhatap olan devrimci sol gruplar, çapulcu olarak adlandırılan örgütsüz kesim ve kitleler, Kemalistler, Kürtler, İstiklal ahalisi ve antikapitalist Müslümanlar gibi unsurlar özellikle Taksim merkezli olaylarda etkin bir şekilde rol almıştır (Öğüt, 2014: 142-3). Bu listeye Gezinin asli bileşenlerinden biri olan LGBT’li bireyleri, Gezi eylemlerinin tüm ülkeye yayılmış bir halk hareketine dönüşmesini sağlayan Alevi katılımını ve Antakya’daki savaş karşıtı hareketi (Ersoy, 2013: 132-4; Karadağ, 2014: 236-7) de eklediğimizde Gezi olayının arkasındaki heterojenlik çok daha belirgin bir hal alır. Ancak bu çeşitliliğin önemli ölçüde yüzeysel bir nitelik arz ettiği, eylemdeki taşıyıcı unsurun orta sınıf olduğu da sıklıkla dile getirilmektedir. Bu bağlamda tartışmaya açılacak temel tez Gezi’de belirleyici gücün orta sınıfın eğitilmiş gençlerine karşılık geldiği görüşüdür. Protestolara hâkim olan esprili dil orta sınıf kozmopolitliğin ifadesidir. Ulusalçı ve sosyalist kesimler meydanlarda olsalar dahi harekete yön veren sınıfsal ve toplumsal vasat genç orta sınıflardır (Karadağ, 2014: 188-9; Laçiner, 2013: 4).

Tabii Gezi’yi orta sınıf temelli bir hareket olarak açıklamanın birtakım politik ve kültürel sonuçları beraberinde getirdiği açıktır. Hem bu bahsi geçen sonuçlara hem de orta sınıf ile Gezi arasında kurulan paralelliğe yönelik olarak bir dizi itiraz dile getirilebilir. Her şeyden önce Haziran direnişine katılanları tam olarak ifade etmiyor olmasına rağmen eylemi tanımlamak adına orta sınıf kavramının acilen tedavüle sokulması ve merkez medya ile liberal elitlerin orta sınıfçı Gezi yorumlarına angaje olması sorunludur (Tonak, 2013: 7, 48, 64; Bora, 2014: 24). Çünkü orta sınıf dediğimizde ister istemez işçi sınıfı dememiş oluruz. Bu durum da hem hareketin alt sınıfların taleplerini ifade eden antikapitalist yönünü hem de sosyalist düşünceyle olan bağını zayıflatan bir algının egemen olmasına yol açmaktadır (Tonak, 2013: 49; Arslan, 2013: 150). Ayrıca bir süredir sıklıkla dile getirilen işçi

sınıfının değiştiği, artık sadece mavi yakalı işçilerden oluşmadığına yönelik analiz çerçevesinin Gezi'nin öznesini ön plana çıkaran bir soruşturmada neden devreye sokulmadığı meselesi pek de açık değildir. Orta sınıfçı çözümlene yerine pekâlâ yeni işçi sınıfı odaklı bir söylem geliştirilebilirdi (Tonak, 2013: 64-5).³ Dahası orta sınıfın sadece kültürel bir kategori olarak ele alınıp kapitalizmin son kriziyle bağlantılı bir içerikte yeniden tanımlanmaması eleştiriye açıktır. Şüphesiz ki soldaki orta sınıf alerjisi bir yere kadar makul görülebilir. Orta sınıf sermayeyle ittifak yapmaya hazırdır ve bu bağlamda güvenilmez bir aktördür. Bu kavram uzun bir süre kapitalist sistemdeki istikrar ve huzurun simgesi olarak kullanılmış, sınıfsal çelişkileri yumuşatan ideolojik bir işleve işaret etmiştir. Bir meseleyi orta sınıfla açıklamak onu liberal bir düzlemde kodlamak gibi bir anlama gelir (Bora, 2014: 26; Tuğal, 2013: 20). Ancak orta sınıfın 2008 sonrası gelişmeler bakımından marjinal bir konuma itildiği, vasıflı emeğin vasıfsız hale geldiği, işsizlik ve değersizleşmenin arttığı da açıktır. Bu yeni durum karşısında orta sınıfın bir ölçüde proleterleştiğini kabul etmek ve orta sınıfla kapitalist-liberal düzenin bekası arasında kurulan tarihsel özdeşliği sorgulamak gerekir. Ortada yaşam kalitesi düşüklüğü ve kamusal alanların metalaşmasına tepki koyan bir kitle vardır. Orta sınıfın kendi içerisinde türdeş bir kategori olmaktan çıktığı gerçeğine atıfta bulunmak kaydıyla Gezi'de orta sınıf olarak görülen bu kitlenin önemli bir kısmının beyaz yakalı işçilerden oluştuğunu kabul etmek yerinde olur. (Bora, 2014: 27-31; Tuğal, 2013: 1, 75). Ayrıca Kurtuluş'un haklı bir şekilde hatırlattığı üzere orta sınıf üzerine tartışma hiç de yeni değildir. Bu nedenle bahsi geçen sınıfın değişimini sadece son krizlerle açıklamak eksik bir kavrayışa yol açar. Çünkü orta sınıf epey bir süredir klasik işçi sınıfı dışındaki emek sömürü biçimlerini içine alacak şekilde genişlemektedir (Kurtuluş, 2014: 264-7).

Tartışma içerisinde geldiğimiz yer bakımından orta sınıfın çöküntüye uğradığı ve Gezi isyanının beyaz yakalı güvensizliği bağlamında güçlü bir sınıfsal yanı olduğu tezleri (Ersoy, 2013: 130-1) belli sınırlar içinde makul

---

3. Boratav ve Coşkun böyle bir analiz çerçevesi koyar ortaya. Boratav'a göre isyana katılan öğrenciler ve hizmet sektörü mensupları ücretli emek içerisinde değerlendirilmelidir (yorum için bkz. Gündoğdu, 2013: 39). Coşkun (2013), eylemlerinin ağırlıklı bir kısmının ücretliyle geçinen kesimler ile bu konuma aday öğrencilerden oluştuğunu düşünmektedir.

görülebilir. Gezi'ye hâkim olan dilin işçi sınıfı dili olduğu, metalaşma ve sömürüye karşı duyarlı tavrın eyleme damgasını vurduğuna yönelik iddia anlamlıdır (Sönmez, 2013). Ancak birkaç istisnai durum hariç işçi sınıfı mahalleleri isyana destek vermemiştir. Ayrıca Haziran süreci boyunca Erdoğan'ın arkasında duran büyük kalabalıklar içerisindeki sınıfsal kompozisyonda da ciddi bir değişiklik olmamıştır. Gezi öncesinde olduğu üzere Gezi sonrasında da toplumun daha alt gelir grubuna ait kesim ve kitleleri mevcut sağ iktidarı ağırlıklı bir şekilde desteklemeye devam etmektedir. Dahası direnişin belirgin aktörlerinden biri eğitilmiş güvencesiz gençler olmasına rağmen bu kitlenin ağırlıklı olarak çalıştığı yerlerde dâhil olmak üzere hemen hiçbir işyerinde baskı, sömürü ve disiplin mekanizmalarına karşı bir direniş gerçekleşmemiştir (Benlisoy, 2013: 143-4). Bu son hatırlatma oldukça önemlidir. Çünkü Gezi'nin antikapitalist bir niteliği olsa dahi bu bahsi geçen niteliğin üretim ilişkileri ve mülkiyet ilişkileri bakımından her hangi bir somut karşılığı yoktur.

Bir diğer mesele örgütlü sola ilişkindir. Alanda sol örgütler olmasına rağmen hareketin belirleyici unsuru sosyalistler ve (veya) sosyalist örgütler değildir. İsyen en başından beri üretimden gelen örgütlü gücün desteğinden ve politik bir yapıdan yoksun bir şekilde varlığını sürdürmüştür (Ersoy, 2013: 131; Tuğal, 2013: 18; Benlisoy, 2013: 2, 10, 47, 61). Bu durum örgütlü solun politik ağırlığı bakımından bir soruna ya da eksikliğe işaret eder. Ama aynı zamanda solun geleneksel tabanının genişlemesine yardımcı olması bağlamında eldeki kitleyi, yani marjinalize olmuş gençlik ve orta sınıf taleplerini küçümsememek gerekir. Geniş kitlelerin kolektif eyleme yönelmesi Gezi'nin en büyük kazanımlarından biridir (Benlisoy, 2013: 12-3, 45). Bu politik ve gittikçe politikleşen kitleyi solla etkileşime hazır bir bütün olarak görmek yersiz olmaz. Bu bağlamda Gezi olayları sırasında başından yaralanan ve uzun bir süre komada kaldıktan sonra hayatını kaybeden Berkin Elvan'ın cenaze törenine gösterilen yoğun katılım orta sınıfla *sol* hassasiyet arasında Gezi ruhu dolayısıyla bağlantı kurulduğunun işareti olarak okunabilir.

Bu bölüm içerisindeki tartışmayı kapatırken iki hususa ayrıca değinmek gerekir: Öncelikle karşı hegemonya inşasında işçi sınıfı-orta sınıf ilişkileri üzerinde ayrıca durulmalıdır. Sol örgütlerle orta sınıfın gençliği arasında kurulan bağlantı önemlidir. Ayrıca orta sınıfın ekonomik ve kültürel krizi, dev-

rimci bir momenti canlı tutmakta ve Gezi benzeri toplumsal patlamalara maddi zemin yaratmaktadır. Ancak epey bir kısmı ciddi ölçüde muhafazakârlaşmış işçi sınıfı desteği olmaksızın orta sınıfın sol örgütlerinin yardımıyla da olsa taleplerini dindar kesime kabul ettirmesi zor gözükmektedir (Tuğal, 2013: 79). Zaten Gezi'nin hızlı bir şekilde sönümlenmesinin nedenlerinden biri de bu sıkışık sosyolojik durumdur. Ayrıca orta sınıfın ve (veya) burjuva sınıfının devrimci bir tutum takınması sürecini açıklamak üzere proleterleşmeye ve küresel kriz gibi faktörlere atıfta bulunan açıklama setleri liberalizme karşı sosyalist bir ön yargının izdüşümünde formüle edilmiş gibi durmaktadır. Oysa orta sınıfın içerisinde bir isyan dalgasının yükselmesi için ne burjuvazinin proleterleşmesi ne de liberallerin sosyalistleşmesi zorunlu bir koşuldur. Burjuvazi tarihin hemen her döneminde politik bir radikallığe sahip olmuş ve bahsi geçen potansiyel belli anlarda sistemde kısa devre yaratan olaylara dönüşmüş durumdadır. Hareketin ideolojik karakterine yönelik hatırlatma bakımından liberalizm vurgusu Gezi'ye rengini veren sloganlarda da somutlaşır. Hareketin mottosu “özgürlüğüme dokunma”dır. Gezi'den yükselen ses özel hayata müdahale edilmesine ve kamusal hayatın İslamlaştırılmasına yönelik itirazı güçlü bir şekilde dile getirmektedir. Bu nedenle rahatlıkla denilebilir ki Gezi olayında, özellikle Taksim'de yaşananlar bakımından belirgin bir liberteryen hava vardır. Bahsi geçen hava ya da popüler yazında kullanıldığı şekliyle Gezi ruhu kendiliğindenliği ve negatif özgürlüğü ön plana çıkaran bir dile sahiptir. İlgili dil nedeniyle Gezi'deki özne sorunu ve özne sorunu dolayısıyla Gezi'yi mümkün kılan ideolojiyi düşünürken sosyalizmle liberalizm arasında konumlanmış bir melez siyasi kültür ve liberal sol bir öznelliği ön plana çıkarmak gerekir.

Eylem ve Söylem

Gezi eyleminin söylemleştirilmesi sürecinde sayısızca ayrıntı yoğun bir şekilde tartışılmıştır. Bahsi geçen unsurlar içerisinde özellikle iki tanesinin altı çizilebilir: Öncelikle Gezi'yi tekil bir olay olmaktan çıkaran, onu bir dizi benzer olayla birlikte ele alıp tarihsel bir bağlamın içerisine oturtmaya çalışan düşünsel hattın varlığına dikkat çekilebilir. Gezi eyleminin şüphesiz ki yerel dinamikleri vardır. Bu bağlamda metin içerisinde daha önce de belirtildiği üzere Gezi otoriter Erdoğan rejimini protesto etmeyi amaçlayan ve

özgürlükçü yanı ağır basan bir ayaklanmalıdır (Benlisoy, 2013: 36-7, 46). Ancak eylemin kentsel ve ekolojik yağmaya tepki gibi özellikleri bakımından AKP karşıtlığının ötesinde bir içeriği de vardır. İşte bu potansiyel içerik nedeniyle Gezi neo-liberalizme yönelik uluslararası mücadele dalgası içerisinde konumlandırılabilir. En yalın anlatımla Gezi eylemi bir Türk baharıdır (Benlisoy, 2013: 17-9, 39, 55, 126, 130). Occupy, İspanya ve Yunanistan eylemlerinde yoğunluk kazanan anti-kapitalist ve anti-küreselci toplumsal eylemliliğin bir unsuru, aynı zamanda Tunus’la başlayıp Tahrir’de doruğa ulaşan özgürleştirici dönüşümün bir parçasıdır Gezi (Taş, 2013: 114; T. Demirer, 2013: 101; Tuğal, 2013: 7-10; Özkul, 2014: 34-6).

Gezi’yi uluslararası bir devrimci momentle ilişkilendiren bu söylemin sol kamuoyunda belli ölçüde kabul gördüğü açıktır. Gezi-Occupy veya Gezi-Tahrir benzetmelerine yönelik ciddi bir eleştiri formüle edilmemiştir. Ancak ortada küresel bir devrimci durum olduğu ve Gezi’nin bahsi geçen büyük resim içerisinde anlamlı hale geleceği tezinin abartılı bir okumaya karşılık geldiğini söylemek yersiz olmaz. Çünkü kapitalizmin krizi nedeniyle ortada toplumsal hareketliliğe müsait bir tarihsel kerte olsa dahi “Wall Street’i İşgal”, “Yunanistan”, İspanya Öfkeli Hareketi”, “Arap Baharı” gibi büyük çaplı olaylar arasında ve bu olaylar ile Gezi arasında illiyet bağı kurmak güçtür. Adları tek tek sayılan bu eylemlerde aktif bir şekilde rol oynayan kesimler ortak bir siyasal duruş veya örgüt etrafında toplanmış gruplara karşılık gelmemektedir. Gezi’de iktidara ve düzene karşı eylem koyan bir katılımcının birkaç yıl önce Wall Street’i işgal etmeye çalışan başka bir katılımcıdan etkilendiğini, politik ve kültürel bilincini bu etkileşiminin kazanımları üzerine kurduğunu gösteren yeterince kanıt Türk Baharı tezinin destekçileri tarafından ortaya konulmuş değildir. Ayrıca birbirini takip eden olaylar arasında salt bu nedenden dolayı bağlantı olduğunu iddia etmek hem sosyolojik çeşitliliği görmezden gelmeye hem de nedenselliği fazlasıyla karikatürize etmeye yol açar. Şüphesiz ki Occupy, Arap Baharı ve Gezi arasında bazı benzerlikler vardır. Kendiliğindenlik ve dijital devrimin olanaklarından yoğun bir şekilde yararlanan protest internet ortamı muhtemel benzerliğin belli başlı örneklerine karşılık gelir (Balanuye, 2013: 183). Ancak kısmi benzerlikleri yorumlarken büyük sıçramalar yapmak paahasına geri dönülemez nitelikte genellemelere varmak sorunludur. Bu bağ-

lamda yaşanan olayları tüm dünyayı saran güçlü bir dip dalganın durakları olarak görmek tekil olaylar için onları daha da anlamlı hale getirecek nitelikte bir tarihsel yapı uydurmaktan başka bir anlama gelmez.

Türkiye solundaki Gezi yorumlarında dikkat çekici bir ağırlığa sahip bir diğer konu kendiliğindenlik meselesidir. Bu hususta görüş bildiren aktörlerin neredeyse tamamı Gezi eylemlerinde kitleye ve alanlara hâkim bir örgütün olmadığını, sürecin kaynak mobilizasyonu ve eylem repertuarı gibi kıstaslar bakımından kendiliğinden bir şekilde sonuç doğurduğuna işaret etmektedir. Talimat almama, örgütlü güçlere güvensizlik, hareketlerden çok yapılaş tarzına önem verme gibi Gezi kitlesine hâkim olan bazı tavırların politik niteliği kendiliğindenlik olgusuyla birlikte ele alındığında eylemin mottosunun önemli ölçüde anarşist bir niteliğe sahip olduğu tezi ileri sürülebilir (Tuğal, 2013: 23). Zileli gibi bazı yorumculara göre Gezi'de açığa çıkan şey sadece öncüsüz, silahsız ve çoğul olması bakımından anarşist bir gönüllük haline işaret etmez. Gezi ilerlemeci devrimciliğe, yani eski devrim anlayışına karşı yeni bir devrimci eylemciliği de karakterize eder (Zileli, 2013: 58-61). Tabii Gezi'nin kendiliğindenliği Ortodoks Marksizm içerisinde yer alan düşünürlere atıfla da meşrulaştırılabilir. Bu bağlamda Doğan'ın yaptığı Luxemburg hatırlatması önemlidir (Doğan, 2013: 381). Luxemburg örneğinde görüldüğü üzere kendiliğinden eylem ahlaki post modern olmayan bir literatür içerisinde de ele alınabilir.

Kendiliğindenliği sol bir imkân olarak analiz ettiğimizde ise özellikle Gezi olaylarının hızla sönümlenmesi meselesi bağlamında bir dizi eleştiri ön plana çıkar. Her şeyden önce kendiliğinden olan bir şey zorunlu olarak sol olmayabilir. Polonya Katolik Hareketi ve İran Köktendincileri örneklerinde olduğu üzere kendiliğinden hareketler gericici güçler tarafından kontrol edilebilir (McLaren, 2013: 324). Gezi'de özellikle ulusalcıların durumu bakımından benzer yakınmalar dile getirilmiştir. Ancak Gezi kendiliğindenliğiyle ilgili temel yakınma noktası gericilik değil, hareketin hızla sönümlenmesidir. Birçok yorumcuya göre anarşist ruh ve güçlü taban kitleselliği önemlidir. Ama önderlik olmaksızın sadece bu özelliklere dayanarak kalıcı toplumsal ve siyasal sonuçlara ulaşmak imkânsızdır (Doğan, 2013: 376; Tuğal, 2013: 32, 42; Benlisoy, 2013: 11, 15).

Tabii kendiliğindenliği post modern, post yapısalcı ve post Marksist bir iz-

lek içerisinde değerlendirmek de mümkündür. Gezi'nin kendiliğindenliğini bireycilik ve heterojenliğin bir işareti sayan liberal okuma (Çandar, 2013) önemlidir. Ayrıca Gezi'de gerçekleşen şeyi bürokratik neo-faşizme karşı bir mikro politika yaratma girişimi olarak gören anlatı da dikkat çekicidir. Bahsi geçen kavramlaştırma içerisinde Gezi eylemi ile 1968 olayları arasında paralellik kurulmaktadır (Akay, 2013a, Akay, 2013b). Gezi'nin 68 Olaylarına benzerliği farklılıkların bir arada var olabildiği, kimsenin kimseyi yönetmediği, kurumsal öncülün olmadığı bir eylemsel süreklilik içerisinde kolektivite yaratma çabasının ortak zeminine işaret eder (Yıldırım, 2013: 6-9).

Gezi'yi değerlendirirken kullanılan Badio ve Ranciere referanslarının bolluğu özellikle akademik yazında belirgindir. Badio aksi yönde görüş bildirmiş olmasına rağmen Badio'cu bir çerçevede meseleyi analiz edenler için Gezi bir olaydır (Baştürk, 2013: 38; Türk, 2013: 4). Yani Gezi tarihsel bir yarıktayken veya boşlukta söz konusu olmuş, bu eylemle birlikte sayma rejimi yenilenmiş ve yeni bir hakikat ortaya çıkmaya başlamıştır. Gezi önceden öngörülemeyen kadar, gerçekleştiği andan itibaren kayıtsız kalınamaz nitelikte bir şeydir de... Gezi'yi post-yapısal ve post-Marksist bir analiz çerçevesine yerleştirilirken argümanları tartışmaya davet edilen bir diğer düşünür Ranciere'dir. Çünkü Ranciere'ye göre aslında bütünden dışlananların yaptığı şey politikadır. Politika bir uyumsuzluk deneyiminin adıdır. Gezi olayını başlatanlar Erdoğan rejiminin yurttaştan saymadığı veya yok saydığı kişilerdir. Gezi eylemi aracılığıyla politika yapan ve herkesi politika yapmaya çağıran kitle de Ranciereci anlamda bir demostur. Ortada bir eksik temsil vardır. Gezi kalkışması bahsi geçen eksikliği gidermeye yönelik bir tam temsil sağlama isteğinin ifadesidir (Dişçi, 2013: 11-3, 15).

Tüm bu tartışmalar neticesinde kendiliğindenlik meselesiyle ilgili iki hususa ayrıca değinebilir. Öncelikle Gezi eylemine yönelik kendiliğindenlik yakıştırmasının gerçeği kısmen karşıladığına işaret etmek gerekir. Çünkü sonuçta Gezi eylemleri sadece Taksim Gezi Parkıyla sınırlı kalmamış tüm Türkiye'ye yayılmıştır. Gazi Mahallesi, Kızılay, Mamak, Dikmen ve Hatay'daki olaylar dikkatle incelendiğinde eylem koyma biçiminin hiç de yatay, anarşizan veya ağsal olmadığı görülür. Bu merkezler bakımından örgütlü sol sürece ağırlığını koymuştur (İnal, 2013: 31). Dolayısıyla Gezi'yi kendiliğindenlikle özdeşleştiren mantığın fazlasıyla basitleştirici olduğu, Gezi analizini Tak-

sim'le sınırlı tuttuğu söylenebilir. En az bu husus kadar önemli bir diğer nokta kendiliğindenlik meselesine post-Marksist ve (veya) post-yapısalcı bir akılla yaklaşan okuma tarzının eylemin hızla sönümlenmesi gerçeğiyle eylem tarzı arasında bağlantı kurmaktan kaçınmasıdır. Bu bağlamda kendiliğindenliğin eylemin ortaya çıkışını kolaylaştırdığı ama aynı zamanda hükümetin kendisini toparlayıp Gezi'yi boğmasına da zemin hazırladığı söylenebilir.

Kürtler ve Diğerleri

Yürüttüğümüz tartışmada son önemli başlık Kürt muhalefetiyle Gezi arasındaki ilişkiye yönelik olacaktır. Genel kanı Kürt hareketinin Gezi'ye ciddi ölçüde eksik katıldığı, büyük protesto dalgasıyla arasına mesafe koyduğu yönündedir. Cemil Bayık'ın hata yaptıklarını söylemesi ve Öcalan'ın BDP'yi eleştirilmesi bahsi geçen kanıyı destekleyen olgular olarak anılabilir (Sınır, 2014: 207; Pekdemir, 2013: 47; Y. Demirer, 2013: 156; T. Demirer, 2013: 104; Tuna, 2013: 181-3). Bu genel yargı doğru olsa da ayrıntılı bir okumada Kürt hareketinin Gezi'ye yönelik tavrının çok katmanlı bir içeriğe daha yakın olduğu görülecektir. Kürt hareketi aynı anda Gezi'de ulusalcılarla birlikte direnmiş, hem ulusalcılara hem polise direnmiş, sadece polise direniş göstermiş ve son olarak parka gitmeyip sokağa çıkmaya da devlet şiddetini onaylamıştır (Sınır, 2014: 217). Özellikle son husus oldukça önemlidir. Gezi'ye sivil darbe diyecek kadar ileri giden söylemler Kürt hareketi içerisinde zaman zaman dile getirilse de, baskın olan tutum Gezi'ye yönelik devlet şiddetinin olumsuzlanması şeklindedir (Sınır, 2014: 218; Mısır, 2013: 32-3).

Kürt hareketinin Gezi'ye güçlü bir şekilde katılmamasının doğurduğu sonuçlar ve bu tavrın nedenlerine yönelik olarak analiz çerçevemizi derinleştirdiğimizde ise karşımıza bir dizi ayrıntı çıkar: İlk bakışta hükümetin düşme ve barış sürecinin rayından çıkma ihtimalinin hareket içerisinde rahatsızlık yarattığı gerçeğine dikkat çekilebilir. Siyasi olasılıklar tarafından şekillendirilen reel politik Kürt siyasetinde Gezi'ye karşı belli bir mesafenin doğmasına neden olmuştur (Sınır, 2014: 218; Tuğal, 2013: 59; Benli-soy, 2013: 51). Kimilerine göre müzakere sürecinin eksik katılıma yol açtığı tezi doğru ama tek başına eksiktir. Çünkü Kürt hareketiyle Gezi arasındaki ilişkiyi yorumlarken AKP dolayımı kadar Kemalistleri de dikkate almak gerekir. Meydanlara hâkim olan hava Kemalist-cumhuriyetçi olmasa

da, Gezi sürecine Kemalist kesimden ciddi bir katılım olduğu doğrudur. Kürt liderliği yakın zamana kadar kendilerini mutlak bir şekilde olumsuzlayan Kemalistlerle AKP'ye karşı olsa dahi birlikte yürümek istememiştir (Sınır, 2014: 210, 215-6, 218; Kurtuluş, 2014: 267).

Gezi'ye mesafe koyan Kürt hareketine solda yer alan kesim ve kişilerin tavrı ise ayrıca soruşturulabilir. Gezi karşısındaki ikircikli tutumun BDP'nin politik itibarını zedelediği görüşü akla gelen ilk iddiadır (Demirer, 2013: 103). Ancak Gezi'nin Kürt hareketi üzerinde böylesi bir aşındırıcı etkisi olsa dahi Gezi olayının kendi ekseninde bir politik gündem ve (veya) hareket yaratmadığı da açıktır. Bu nedenle 2014 yazı itibariyle sonuçlanan cumhurbaşkanlığı seçiminde Kürt hareketinin önde gelen liderlerinden Demirtaş'a solun verdiği büyük destek de bir kez daha gösterir ki Gezi nedeniyle Kürt hareketine olumsuz bir şekilde yaklaşmak Türkiye Solu'nda popüler bir tercih değildir. Ancak politik tercihlere yeterince güçlü bir şekilde yansımaya dahi Gezi üzerinden olumsuzlayıcı veya ötekileştirici yeni bir söylemin geliştiği, Kürtleri rejimle işbirliği yapan bir unsur gibi gösteren analizlerin sayısının arttığı söylenebilir. Uysal'ın ifadesiyle düne kadar başkaldırdıkları için dışlanan Kürtler, şimdi ise başkaldırmadıkları için dışlanmaktadır (Uysal, 2014: 22). Tam bu noktada Kürt hareketinin AKP hegemonyasına destek verip vermediği meselesi ve tabii ki bu sorunsal özetinde Yeni Türkiye inşa sürecinde AKP ile Kürt hareketi arasındaki işbirliğinin düzeyi tartışmaya açılabilir.⁴

Sonuç Yerine

Tek bir Gezi yok. Gezi çok dilli ve çok katmanlı bir eylem... Hem ona karşı çıkanlar hem de destekleyenler bakımından sayısız Gezi hikâyesiyle karşılaşıyoruz bu nedenle... Ayrıca ihtimal ki Gezi bir okul... Farklı kulvarlarda haysiyet ve özgürlük mücadelesi veren kesimler eylem dolayımıyla birbirleriyle konuşup tartıştılar (Altınay, 2013: 295, 304). Gezi'de mega projelerin insan hayatı ve kent yaşamına verdiği darbelere dikkat çekildiği kadar gittikçe otoriterleşen bir rejime ve kendisini her türlü eleştiriden muaf gö-

---

4. Kürt hareketinin Gezi karşısındaki tutumunun AKP'ye üstü örtük bir destek anlamına geldiğini ileri süren bir çalışma için bkz. Öztürk, 2013a.

ren bir başbakana da karşı konuldu. Adam yerine konulmama olgusunun yarattığı ortak zeminden beslendi Gezi (Altınay, 2013: 296-9; Balanuye, 2013: 188-9; Taş, 2013: 111-3; Türk, 2013: 4-5).

Hareketin en katıksız karşıtlarına göre bile Gezi eyleminden Türk siyasal hayatı için olumlu unsurlar çıkarabiliyor. Mesela Yayla'ya göre Gezi Kemalizmin sivilleşmesine yardımcı olmuştur. Ayrıca muhafazakâr kesim liderine sahip çıkmak için sokağa dökülmüştür. Böyle bir şey daha önce yaşanmadığı için Menderes'in asıldığını söyleyen Yayla için Gezi sola karşı demokrat kesimlerin eylemli karşı koyuşunu ifade eder (Yayla, 2013: 177-8).

Tabii *sol* için Gezi, sağdaki standart okumadan farklı olarak bir darbe girişimi değildir. Bu nedenle Gezi olumlanırken veya ona sahip çıkılırken kullanılan dil başka tezlere dayalı olarak formüle edilmiştir. Gezi sayesinde geniş kitleler için polis ve hükümet karşısındaki korku eşğinin aşıldığı, iktidarla alay edilebilecek nitelikte bir kültür politik ortamın oluştuğu ve özel olarak AKP liderliği, genel olarak ise neo-liberalizm karşısında üstünlük sağlandığı iddialarına dikkat çekilebilir (Dölek, 2013: 61-2; Laçiner, 2014: 4, 10-1; Uysal, 2014: 21). Gezi'nin sol için kaybedilen romantizmin geri kazanılması ve 12 Eylül'den beri aşınan öz saygının restorasyonu gibi özelikli anlamları da vardır. Ancak direnenlerin bedenlerini ortaya koymasıyla mümkün hale gelen eylemin giderek kahramanlık öyküleri tadında bir efsaneye veya mite dönüşmesi sorunludur (Uysal, 2014: 18). Gezi mitleştikçe gerçeklikle olan bağı zayıflamakta, hayranlık duyulan veya lanetlenen bir tarihsel gösterene dönüşmektedir.

Bu sorundan kaçınma adına ve tartışmayı bitirirken Gezi'nin Türkiye siyasal tarihindeki yerine dair üç noktanın altı çizilebilir: İhtimal ki, Gezi'nin Türkiye reel politiğindeki tek kalıcı etkisi 2013 sonbaharı için yeni anayasa ve başkanlık rejimi hesapları yapan AKP liderliğini geri çekilmeye zorlamasıdır. Haziran direnişi iktidarın başkanlık rejimi dayatmasını gündemden düşürmüştür. Ancak Gezi'den özel olarak Türkiye Solu, genel olarak ise AKP karşıtı tüm bileşenleri bir araya getirecek nitelikte bir politik hareket çıkmadığı için Gezi'nin yarattığı toplumsal ivmenin başkanlık rejiminde ısrar eden AKP'yi önleme kapasitesi sınırlıdır. Bahsi geçen sınırlılık Gezi'nin niteliği bakımından da önemlidir. Çünkü Gezi, yakın dönemin en geniş katılımı protesto hareketi olmasına rağmen politik yapıda ve öznelere

politika yapma biçimlerinde kalıcı ve uzun erimli değişimler yaratamamıştır. Yaşanılan şey siyasetle tamamlanmayan bir toplumsal harekettir.

Bir diğer mesele Gezi'ye kadar politik radikalizm ve devrimcilik hususlarında öncü konumda olan sosyalist partiler ve Kürt hareketinin Gezi karşındaki şaşkınlığıdır. Yakın tarihin en büyük devrimci eylemi kendisine devrimci diyen parti ve kişilerin kontrolü dışında gerçekleşmiştir. Gezi eyleminde özellikle Taksim dışındaki mücadele alanları bakımından sosyalist bileşenlerin yoğun katılımı söz konusudur. Ancak o bölgeler dâhil olmak üzere Gezi kitlesine sosyalist devrimci grupların önderlik ettiğinden bahsedemeyiz. Benzer bir yapıbozum durumu Kürt hareketi için de geçerlidir. Gezi en az bir ay boyunca Kürt radikalizmini hareketsiz hale getirmiş, Türkiye'nin devlet iktidar karşındaki ana toplumsal muhalefet durağı Kürt hareketinden Gezi bileşenlerine kaymıştır. Bu durum da açıkça gösterir ki ortada kendisini sosyalist sol ve Kürt solu içerisinde görmeyen, yani mevcut yapılara dâhil olmak istemeyen, ama Gezi'de olduğu üzere devasa bir patlamayı mümkün kılacak kitlesel mobilizasyona sahip bir toplumsal kesit vardır. Gelinek nokta itibarıyla sosyalist sol ve Kürt Solu'nun öz eleştirisi yapması, Gezi'deki devrimci momenti daha önce neden fark edemedikleri, Gezi'nin eğitilmiş gençlerinin neden kendileriyle birlikte sistemi sorgulamaya yanaşmadığını düşünmesi gerekir.

Son olarak demokrasi-yasa ilişkisi hakkında konuşulabilir. Türkiye Solu'nun hemen tüm bileşenleri için AKP'nin politik ajandası asgari ölçüler açısından bile burjuva demokrasininin gerisine düşmüş ve ülke hızla muhafazakâr bir otoriterizme teslim olmuştur. Çizilen olumsuz AKP imajı bağlamında sol, mutabakat içerisinde. Gezi AKP'nin bizzat yürüttüğü ve (veya) neoliberalizm örneğinde olduğu üzere hayata geçirilmesine aracılık ettiği Yeni Türkiye gündemine eylemli bir karşı koyuştur. Ancak bu karşı koyuşun sınırları için daha derin bir tartışma elzemdir. Şüphesiz ki demokrasi seçimden ibaret değildir. Ama seçim yokmuş ve belli aralıklarla halka politik tercihleri sorulmuyormuş gibi de davranmamak gerekir. İhtimal ki Gezi eylemlerindeki en sorunlu yan seçilmiş bir hükümeti sokak gösterileri yoluyla iktidardan inmeye zorlayan tavrıdır. Bu tavrın demokrasininin derinleşmesine katkı sunup sunmadığı meselesi ayrıca tartışılmalıdır. Gezi eylemini takip eden iki büyük seçimde -yerel seçim ve cumhurbaşkanlığı seçi-

mi- AKP'nin gücünü koruduğu görülmektedir. Halkın azımsanmayacak kadar büyük bir kısmının mevcut iktidarın yanında olduğu bir reel politikte AKP veya Erdoğan karşıtlığının etik politik meşruluğu hakkında düşünülmesi gerekir. Tabii bahsi geçen düşünce aynı zamanda burjuva demokrasi- lerinin temel sorunu olan çoğunluğun tiranlığı meselesi hakkında yürütülecek alternatif bir soruşturma ile de desteklenmelidir.

The Discussions of Gezi Event in Turkey's Left: Theses, Anti-theses and Borders

Abstract: The article is a matter of debate how is discuss in the Turkey's left. In this context, it has been proposed a number of theses about political nature of Gezi event, relationship between Gezi and other opposing movements and the subject of which is behind of Gezi event. Aiming to present a sociological analysis assessment of the Gezi protests, the article focuses on two questions. First of these is if Gezi is a middle class movement, and second, if an ant capitalist message can be derived from the protests.

Keywords: Gezi, Middle Class, Social Opposition, JDP, Authoritarian Politics.

Kaynakça

- Akay, A.** (2013a), "Taksim Gezi Parkı Mikro-Politikası", **Radikal**, 3 Haziran 2013.
- Akay, A.** (2013b), "2013 Mayıs: Moleküler Devrim", **Radikal**, 13 Haziran 2013.
- Alpman, P. S.** (2013), "Kentin Şarkısına Eşlik Etmek: İtiraz, İsyân ve Direniş", **Praksis Özel Sayısı**: 193-202.
- Altınay, A. G.** (2013), "Direnenlerin Pedagojisi: Gezi Okulunda Öğrendiklerim" [(der.) Kemal İnal (2013), **Gezi, İsyân ve Özgürlük** İstanbul: Ayrıntı] içinde: 294-308.
- Arslan, E.** (2013), "Gezi Parkı İsyânı: Eylem, Özgürlük Kamusalılık Üzeri-

ne Ulus Ötesi Sorular”, **Praksis** Özel Sayı: 143-152.

Arslanalp, M. (2014), “Yerinde Durmamak: Apolitik Üst-Orta Gençlerin Gözünden Gezi ve Sokak Siyaseti”, **Birikim**, 302: 48-58.

Balanuye, Ç. (2013), “Demokrasi, Çokluk ve Sözleşme: Diren Türkiye” [(der.) Kemal İnal (2013), **Gezi, İsyân ve Özgürlük** İstanbul: Ayrıntı] içinde: 182-192.

Baştürk, E. (2013), “Durum, Olay, Boşluk: Gezi’nin Neye Karşı Olduğunu Biliyor Muyuz?”, **Bibliothec**, 5 (19): 33-9.

Bayırbağ, M. K. (2013), “Homo sum, humani nihil a me alienum puto” Kurtuluş yok tek başına!”, **Praksis** Gezi Özel Sayı: 7-16.

Benlisoy, F. (2013), **Gezi Direnişi: Türkiye’nin ‘Enteresan’ Başlangıcı**, İstanbul: Agora Yayınları.

Bora, T. (2014), “Gezi ve Orta Sınıf”, **Birikim**, 302: 23-33.

Coşkun, M. K. (2013), “Gezi Parkı’nın Bileşenleri”, **Radikal** 2, 30 Haziran 2013.

Çandar, C. (2013), “Postmodern bir direniş”, **Radikal**, 3 Haziran 2013.

Çobanoğlu, Y. (2014). “Muhafazakâr Dilin Gezi Parkı Söylemleri: Postmodern Çağda Ahlak Muharebelerine Giriş” [(der.) Vefa Saygın Öğütler ve Emrah Göker (2014), **Gezi ve Sosyoloji**, İstanbul: Ayrıntı] içinde: 292-315.

Demirer, T. (2013), “Gezi / Kızılay / Gündoğdu/ve diğerleri için 11 Not” [(der.) Kemal İnal (2013), **Gezi, İsyân ve Özgürlük** İstanbul: Ayrıntı] içinde: 98-107.

Demirer, Y. (2013), “Nefsi Müdafaa Kardeşliği: Gezi ve Kürt Siyasallığı” [(der.) Kemal İnal (2013), **Gezi, İsyân ve Özgürlük** İstanbul: Ayrıntı] içinde: 152-167.

Dişçi, Z. (2013), “Ranciere’de Politika Olarak Demokrasi: Demos’un Çılgınlığı ve Gezi Direnişi”, **Bibliothec**, 5 (19): 10-15.

Doğan, S. (2013), “Rosa Luxemburg Gezi’de Olsaydı?” [(der.) Kemal İnal (2013), **Gezi, İsyân ve Özgürlük** İstanbul: Ayrıntı] içinde: 369-34.

Doğan, A. E. (2013), “Hegemonya Krizine Geri Dönülürken Tarihsel Momentin Gereklere”, **Praksis Özel Sayı**: 95-104.

Dölek, Ç. (2013), “AKP’nin Destan Yazan Polisi: Sınıf Aygıtı mı Dediniz?”, **Praksis Özel Sayı**: 53-63.

Ersoy, O. (2013), “Haziran İsyanı: Bu Siyasetin Adresi Sokak, Öznesi

Halk” [(der.) Kemal İnal (2013), **Gezi, İsyân ve Özgürlük** İstanbul: Ayrıntı] içinde: 129-139.

Güngen, A. R. (2013), “Haziran İsyânı: Paranteze Alınmayacak Kadar Fazla”, **Praksis** Özel Sayı: 105-113.

Güngörmez, B. (2013a), “Modern Mesihler: Gezi Hadisesinin Politik Teolojisi (1)”, **Yeni Şafak**, 13 Aralık 2013.

Güngörmez, B. (2013b), “Modern Mesihler: Gezi Hadisesinin Politik Teolojisi (2)”, **Yeni Şafak**, 14 Aralık 2013.

İnal, K. (2013), “Gezi: Tanım, Failler ve Roller” [(der.) Kemal İnal (2013), **Gezi, İsyân ve Özgürlük** İstanbul: Ayrıntı] içinde: 15-40.

İnsel, A. (2013), “Tek Adam Günlerinde Otoriter Tahakküm”, **Birikim**, 291-2: 12-17.

Karadağ, M. (2014), “Gezi Parkı Direnişi ve Orta Sınıf” [(der.) Vefa Saygın Öğütle ve Emrah Göker (2014), **Gezi ve Sosyoloji**, İstanbul: Ayrıntı] içinde: 186-190.

Karadaş, Y. (2014), “Bir Kentin Özgünlüğü: Antakya’da Gezi Eylemleri” [(der.) Vefa Saygın Öğütle ve Emrah Göker (2014), **Gezi ve Sosyoloji**, İstanbul: Ayrıntı] içinde: 223-239.

Kurtuluş, H. (2014), “Kentte Hak Mücadelesinde Sokağın İşgali, Sınıflar ve Gezi Parkı Direnişi” [(der.) Vefa Saygın Öğütle ve Emrah Göker (2014), **Gezi ve Sosyoloji**, İstanbul: Ayrıntı] içinde: 261-275.

Laçiner, Ö. (2013), “Gezi İsyânı”, **Birikim**, 291-2: 3-11.

Mclaren, P. (2013), “Dönüm Noktasında Türkiye” [(der.) Kemal İnal (2013), **Gezi, İsyân ve Özgürlük** İstanbul: Ayrıntı] içinde: 311-326.

Mısır, M. B. (2013), “Haziran Günleri”, **Praksis** Özel Sayı: 17-34.

Öğün, S. S. (2013a), “Gezi Parkı notları”, **Yeni Şafak**, 6 Haziran 2013.

Öğün, S. S. (2013b), “Eğreti Stavrogincilik”, **Yeni Şafak**, 10 Haziran 2013

Öğün, S. S. (2013c), “Neo-Barok Dünyanın Hassasiyetleri”, **Yeni Şafak**, 24 Haziran 2013.

Öğütle, V. S. (2014), “Adına Layık Bir Sosyal Bilimin Gezi Gündemleri” [(der.) Vefa Saygın Öğütle ve Emrah Göker (2014), **Gezi ve Sosyoloji**, İstanbul: Ayrıntı] içinde: 137-146.

Özkul, B. (2014), “Gezi’nin Küresel Boyutu: Ağ Toplumu ve Doğrudan Demokrasi Fikri”, **Birikim**, 302: 34-42.

Öztürk, A. (2013a), “Haziran Direnişine Dair: Somut Durumun Somut

- Tahlili”, **Sol Gazetesi**, Sayı 264, 22 Haziran 2013.
- Öztürk**, A. (2013b), “Atilla Yayla Liberalizmi’ne Genel Bir Bakış”, **Sol Gazetesi**, Sayı 292, 20 Temmuz 2013.
- Pekdemir**, M. (2013), “Gezi Tecrübesi ve Gayri Nizami Muhalefet” [(der.) Kemal İnal (2013), **Gezi, İsyân ve Özgürlük** İstanbul: Ayrıntı] içinde: 41-8.
- Saraçoğlu**, C. (2013), “Burası Orası Değil Artık Efendi: Haziran Direnişi ve Yeni Durum”, **Praksis Özel Sayı: 73-77**.
- Sarıbay**, A. Y. (2013), “Demokrasinin Yalnız Kalabalıkları”, **Star Gazetesi** ‘Açık Görüş’, 29 Haziran 2013.
- Sınır**, Ş. (2014), “Gezi, Kürtler ve Kanaatlerin Kıyısındaki Kırılgan Politik Repertuarlar” [(der.) Vefa Saygın Öğütle ve Emrah Göker (2014), **Gezi ve Sosyoloji**, İstanbul: Ayrıntı] içinde: 203-220.
- Sönmez**, M. (2013), <http://www.sendika.org/2013/07/mustafa-sonmez-gezi-direnisini-degerlendirdi-tam-da-paris-komunu-tadinda/>, 2 Temmuz.
- Şahin**, B. (2013), “Farklılık, Hoşgörü ve AK Parti İktidarı: Gezi Parkı Sürecinin Düşündürdükleri”, **Liberal Düşünce**, 18 (71): 161-169.
- Şen**, H. (2014), “Apolitikliğe Politik Bakmak” [(der.) Vefa Saygın Öğütle ve Emrah Göker (2014), **Gezi ve Sosyoloji**, İstanbul: Ayrıntı] içinde: 221-232.
- Taş**, A. (2013), “Gezi Yeni Bir Yol Açtı” [(der.) Kemal İnal (2013), **Gezi, İsyân ve Özgürlük** İstanbul: Ayrıntı] içinde: 111-6.
- Tonak**, E. A. (2013), **Kent Hakkı’ndan İsyân’a**, İstanbul: Agora.
- Tuğal**, C. (2013), **Gezi’nin Yükselişi, Liberalizmin Düşüşü**, İstanbul: Agora.
- Tuna**, Ş. G. (2013), “Dersim’in “Sönük” Haziran’ından Haziran İsyânı’na”, **Praksis Özel Sayı: 181-7**.
- Türk**, D. (2013), “Gezi Olayı”, **Bibliothec** 5 (19): 2-6.
- Uysal**, A. (2014), “Mit”leştirilen Gezi: “Gezi”ye Dair Algılarda Memleketimden İnsan Manzaraları”, **Birikim**, 302: 17-22.
- Yayla**, A. (2013), “Gezi Üzerine Analizler”, **Liberal Düşünce**, 18 (71): 171-180.
- Yıldırım**, Y. (2013), “Gezi’deki Anarşist İpuçları”, **Bibliothec** 5 (19): 6-9.
- Zileli**, G. (2013), “Devrimde Devrimde Bir Gezinti” [(der.) Kemal İnal (2013), **Gezi, İsyân ve Özgürlük** İstanbul: Ayrıntı] içinde: 58-65.